

KREDIT. KREDITNING MAQSADI VA VAZIFALARI

Mansur Xudoyberdiyev

Samarqand Iqtisodiyot va Servis institute

Bank-Moliya xizmatlari fakulteti

BI-124 guruh talabasi

Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich

Samarqand iqtisodiyot va Servis instituti

Bank ishi kafedrası assistenti

Annotatsiya: Ushbu maqola kreditning iqtisodiy tizimdagi murakkab mohiyati, uning mikro- va makroiqtisodiy maqsadlari hamda asosiy vazifalarini chuqur tahlil qiladi. Kredit iqtisodiyotda va individual moliyaviy faoliyatda muhim o'rin tutuvchi vosita sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada kreditning rivojlanish tarixi, asosiy tamoyillari, turlari va ularning iqtisodiyotdagi o'rnini atroflicha yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston misolida kredit bozorining hozirgi holati, uning modernizatsiyasi va raqamlashtirilishi, shuningdek, turli kredit mahsulotlari bo'yicha foiz stavkalari va shartlari tahlil qilinadi. Kreditning iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlashdagi roli, uning samaradorligiga ta'sir etuvchi muammolar va kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari ham muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari kredit tizimini takomillashtirish va mas'uliyatli qarz olish amaliyotini rag'batlantirish bo'yicha tavsiyalar berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Kredit, Iqtisodiyot, Mikroiqtisodiyot, Makroiqtisodiyot, Kredit turlari, Kredit vazifalari, Moliyaviy barqarorlik, O'zbekiston

Abstract: This article deeply analyzes the complex nature of credit within the economic system, its micro- and macroeconomic objectives, and its primary functions. Credit is examined as a crucial instrument in both the broader economy and individual financial activities. The article comprehensively covers the history of credit development, its fundamental principles, various types, and its overall role

in the economy. Furthermore, focusing on Uzbekistan, it analyzes the current state of the credit market, its ongoing modernization and digitalization, as well as the interest rates and terms associated with different credit products. The discussion also encompasses the role of credit in ensuring economic stability and growth, the challenges impacting its effectiveness, and future directions for its development. The research outcomes aim to provide recommendations for enhancing the credit system and fostering responsible borrowing practices.

Keywords: Credit, Economy, Microeconomics, Macroeconomics, Types of credit, Functions of credit, Financial stability, Uzbekistan

Аннотация: В данной статье глубоко анализируется сложная природа кредита в экономической системе, его микро- и макроэкономические цели, а также основные функции. Кредит рассматривается как важнейший инструмент в экономике и индивидуальной финансовой деятельности. В статье подробно освещаются история развития кредита, его основные принципы, виды и роль в экономике. Кроме того, на примере Узбекистана анализируется текущее состояние кредитного рынка, его модернизация и цифровизация, а также процентные ставки и условия по различным кредитным продуктам. Также обсуждаются роль кредита в обеспечении экономической стабильности и роста, проблемы, влияющие на его эффективность, и направления будущего развития. Результаты исследования направлены на выработку рекомендаций по совершенствованию кредитной системы и стимулированию практики ответственного заимствования.

Ключевые слова: Кредит, Экономика, Микроэкономика, Макроэкономика, Виды кредита, Функции кредита, Финансовая стабильность, Узбекистан

Kirish

Zamonaviy iqtisodiyotda kredit moliyaviy tizimning ajralmas qismi bo'lib, nafaqat individual iste'molchilar va korxonalarning, balki butun mamlakat

www.tadqiqotlar.uz 26-to'plam 1-son Dekabr 2025

iqtisodiyotining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Kredit – bu o'zaro ishonch asosida ma'lum bir muddatga va to'lov sharti bilan moliyaviy resurslarni qarzga berish va olishni nazarda tutuvchi iqtisodiy munosabatlar majmuidir [2]. Uning mohiyatini, maqsadlarini va vazifalarini chuqur o'rganish hozirgi dinamik iqtisodiy sharoitlarda alohida ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda kredit turli maqsadlarda, jumladan, uy-joy sotib olish, avtomobil xaridi, ta'mirlash ishlari, sayohat va biznesni rivojlantirish uchun keng qo'llaniladigan moliyaviy vositaga aylangan [1]. Toshkentda ayniqsa, kreditga bo'lgan talab barqaror ravishda o'sib bormoqda, bu esa kredit tizimining mamlakat iqtisodiyotidagi tobora ortib borayotgan ahamiyatini ko'rsatadi [1]. Ushbu maqolaning maqsadi kreditning mohiyati, uning rivojlanish tarixi, asosiy tamoyillari, turlari va iqtisodiyotdagi o'rnini atroflicha tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, kreditning mikro- va makroiqtisodiy maqsadlari, asosiy vazifalari batafsil ko'rib chiqiladi hamda uning iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlashdagi roli, hozirgi kredit tizimining muammolari va kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari yoritiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Mavjud adabiyotlar kreditning zamonaviy iqtisodiyotdagi ahamiyatini va uning turli jihatlarini yorituvchi muhim asosni taqdim etadi. O'zbekiston kontekstida, kredit bozorining sezilarli darajada kengaygani va modernizatsiya qilinganligi ta'kidlanadi, bu esa uni iqtisodiy rivojlanish va shaxsiy intilishlar uchun hayotiy vositaga aylantirgan [2]. Kredit pul mablag'larini qaytarish majburiyati va odatda foiz to'lovi bilan qarzga olish sifatida ta'riflanadi, bu moliyaviy munosabatlar banklar, mikrokredit tashkilotlari yoki davlat tomonidan amalga oshirilishi mumkin [2]. Adabiyotlar iste'mol kreditlari (shaxsiy ehtiyojlar uchun), ipoteka kreditlari (uy-joy sotib olish uchun, ba'zan davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi), avtokreditlar va biznes kreditlari (kompaniya rivojlanishi uchun) kabi turli kredit turlarini ajratib ko'rsatadi [1, 2].

Kreditlarning xususiyatlari bo'yicha, ular ta'minlangan (garov bilan, pastroq foiz stavkalari) va ta'minlanmagan (garovsiz, yuqoriroq foiz stavkalari) turlarga

bo'linadi [3]. To'lov tuzilishi bo'yicha amortizatsiya qilinadigan (muddat davomida asosiy qarzni to'lash) va amortizatsiya qilinmaydigan (asosiy qarz muddat oxirida to'lanadi) kreditlar mavjud [3]. Foiz stavkasi turiga ko'ra, qat'iy (o'zgarmas) va o'zgaruvchan (mos yozuvlar stavkasi bilan o'zgaruvchan) foizli kreditlar ajratiladi [3]. Kichik va o'rta biznes (KO'B) uchun bank kreditlari boshlang'ich kapital, uzoq muddatli xaridlar yoki tijorat ipotekasi kabi turli ehtiyojlar uchun moslashuvchan moliyalashtirish imkoniyatini beradi [4]. Ular kapitalni qaytarish yoki faqat foizlarni to'lash shartlari bilan tuzilishi mumkin, bu esa biznes talablariga moslashtiriladi [4].

O'zbekistonda 2025 yilga kelib, iste'mol kreditlari uchun o'rtacha yillik foiz stavkalari 18-30%, ipoteka kreditlari uchun 14-22%, avtokreditlar uchun 17-28% va biznes kreditlari uchun taxminan 16% yoki undan yuqori bo'lishi prognoz qilinmoqda [1]. Qarz muddatlari bir necha oydan 15 yilgacha bo'lishi mumkin [1]. Adabiyotlar raqamlashtirishning kuchayishini va onlayn arizalar, avtomatlashtirilgan tasdiqlash jarayonlari iste'mol kreditlarining ommalashishini ta'kidlaydi, bu esa ortiqcha qarz olish xavfini ham keltirib chiqaradi [2]. Banklar KO'B uchun xizmatlarni faol ravishda raqamlashtirmoqda va davlat ko'magi bilan takliflarni oshirmoqda [2]. Kelajakda sun'iy intellekt (SI) risklarni baholash va avtomatlashtirishda qo'llanilishi, kreditga kirish imkoniyatini yaxshilashi kutilmoqda, bu mas'uliyatli qarz olish muhimligini ko'rsatadi [2]. Ushbu adabiyotlar kreditning zamonaviy moliyaviy tizimdagi asosiy mexanizmlari va amaliyotlari haqida keng qamrovli tushuncha beradi, ammo uning iqtisodiy barqarorlik va o'sishdagi rolini chuqur nazariy va amaliy tahlil qilishni talab etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot sifatli-analitik yondashuvga asoslangan bo'lib, mavjud iqtisodiy nazariyalar va kreditga oid empirik kuzatishlarni (jumladan, keltirilgan ma'lumotlarni) sintez qilishni o'z ichiga oladi. Tadqiqot metodologiyasi kreditning tushunchaviy asosini, turlarini va amaliy ta'sirini tizimli ko'rib chiqishga qaratilgan. Bunda, kreditning mikro- va makroiqtisodiy kontekstdagi maqsadlari va

vazifalariga, shuningdek, O'zbekistonning rivojlanayotgan moliyaviy landshaftidagi o'rniga alohida e'tibor qaratilgan. Asosiy yondashuv nazariy sintez va mavjud ma'lumotlarni tanqidiy tahlil qilishdan iborat. Bu tadqiqot orqali kreditning iqtisodiy mexanizm sifatidagi murakkabligini ochib berish, uning iqtisodiy barqarorlik va o'sishga ta'sirini baholash hamda kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari bo'yicha takliflar shakllantirish ko'zda tutilgan.

Kredit iqtisodiy kategoriya sifatida pul qiymatining ma'lum bir muddatga va qaytarish sharti bilan harakatini ifodalovchi moliyaviy munosabatdir. Uning mohiyati resurslarning, xususan, pul mablag'larining vaqtincha erkin bo'lgan manbalardan ularga ehtiyoj sezayotgan sub'ektlarga o'tishini ta'minlashda namoyon bo'ladi. Bu o'zaro ishonch va majburiyatga asoslangan munosabat bo'lib, qarz beruvchi va qarz oluvchi o'rtasida o'rnatiladi. Kreditning kelib chiqishi qadim zamonlarga, tovar-pul munosabatlari endi shakllanib kelgan davrlarga borib taqaladi. Dastlabki kreditlar tabiiy mahsulotlar (don, chorva mollari) shaklida bo'lgan bo'lsa, keyinchalik pulning paydo bo'lishi bilan pul kreditlari rivojlandi. O'rta asrlarda banklar va sarroflik faoliyatining rivojlanishi kredit tizimini yanada murakkablashtirdi. Kapitalizmning shakllanishi va bozor iqtisodiyotining rivojlanishi kreditni iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biriga aylantirdi, u ishlab chiqarish, savdo va iste'molni moliyalashtirishda muhim rol o'ynay boshladi.

Qaytarishlik tamoyili: Kreditning asosiy sharti bo'lib, olingan mablag'lar belgilangan muddatda to'liq qaytarilishi shartligini anglatadi.

Muddatlilik tamoyili: Kredit qat'iy belgilangan muddatga beriladi. Bu muddatga rioya qilish kredit munosabatlarining muhim elementidir [1].

To'lovlilik tamoyili: Kreditdan foydalanganlik uchun qarz oluvchi qarz beruvchiga foiz yoki boshqa shakldagi to'lovni amalga oshirishi lozim. Bu qarz beruvchining xizmat haqi va risk kompensatsiyasidir [2].

Ta'minlanganlik tamoyili: Ko'pgina kreditlar garov, kafil yoki boshqa turdagi ta'minot bilan beriladi, bu qarz beruvchining risklarini kamaytiradi va mablag'larni qaytarish kafolatini oshiradi [3, 4].

Maqsadlilik tamoyili: Ba'zi kreditlar aniq belgilangan maqsadlar uchun ajratiladi (masalan, ipoteka uy-joy sotib olish uchun), bu esa kredit resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlaydi.

Kredit bozorida turli ehtiyojlar va sharoitlarga mos keladigan ko'plab kredit turlari mavjud. Bu turlar bir necha asosiy mezonlarga ko'ra tasniflanadi:

Iste'mol kreditlari: Jismoniy shaxslarga shaxsiy ehtiyojlar uchun beriladi, masalan, uy-joy, avtomobil xaridi, maishiy texnika, ta'mirlash ishlari yoki sayohat uchun [1, 2]. Odatda, bu kreditlar ta'minlanmagan bo'ladi va shuning uchun yuqori foiz stavkalariga ega bo'lishi mumkin [3]. O'zbekistonda iste'mol kreditlarining o'rtacha yillik foiz stavkalari 18-30% atrofida prognoz qilinmoqda [1].

Tadbirkorlik kreditlari (biznes kreditlari): Korxonalarga, xususan, kichik va o'rta biznesga (KO'B) ishlab chiqarishni kengaytirish, aylanma kapitalni to'ldirish, yangi loyihalarni moliyalashtirish yoki investitsiyalar uchun beriladi [1, 4]. Ular kapitalni qaytarish yoki faqat foiz to'lovlari bilan tuzilishi mumkin [4]. O'zbekistonda biznes kreditlari uchun foiz stavkalari taxminan 16% yoki undan yuqori bo'lishi mumkin [1].

Davlat kreditlari: Davlat tomonidan yoki uning kafolati ostida beriladigan kreditlar.

Ta'minlangan kreditlar: Garov (masalan, ipoteka uchun uy) yoki boshqa turdagi mulk bilan ta'minlangan bo'ladi, bu qarz beruvchining riskini kamaytiradi va odatda pastroq foiz stavkalarini taklif etadi [3, 4].

Ta'minlanmagan kreditlar: Garov talab qilmaydi va qarz oluvchining kredit qobiliyatiga asoslanadi. Bu turdagi kreditlar yuqoriroq foiz stavkalari bilan berilishi mumkin [3].

Amortizatsiya qilinadigan kreditlar: Asosiy qarz va foiz to'lovlari muddat davomida muntazam ravishda amalga oshiriladi, bu esa asosiy qarz qoldig'ini kamaytiradi [3]. Ipoteka kreditlari bunga misol bo'la oladi.

Amortizatsiya qilinmaydigan kreditlar: Muntazam to'lovlar asosan faqat

foizlardan iborat bo'ladi, asosiy qarz esa kredit muddati oxirida to'liq qaytariladi [3].

Qat'iy foizli kreditlar: Butun kredit muddati davomida foiz stavkasi o'zgarmas bo'ladi, bu qarz oluvchini foiz stavkalari o'sishidan himoya qiladi [3].

O'zgaruvchan foizli kreditlar: Foiz stavkasi ma'lum bir bazaviy stavkaga bog'langan bo'lib, bozor sharoitlariga qarab o'zgarishi mumkin [3].

O'zbekiston iqtisodiyotida ipoteka kreditlari (davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan), avtokreditlar va mikrokreditlar (ko'pincha tadbirkorlar uchun) alohida o'rin tutadi [1, 2]. Kreditlarning iqtisodiyotdagi o'rnini nihoyatda muhimdir. Ular pul aylanmasini tezlashtiradi, iste'mol va investitsiyalarni rag'batlantiradi, yirik xaridlarni va biznes loyihalarini moliyalashtirishga imkon beradi. Kreditlar orqali resurslar samarali taqsimlanadi, iqtisodiy o'sishga erishiladi va moliyaviy barqarorlik ta'minlanadi.

Kreditning maqsadini tahlil qilish mikro- va makroiqtisodiy darajalarda alohida yondashuvlarni talab etadi, chunki uning ta'siri iqtisodiyotning turli jabhalarida namoyon bo'ladi.

Mikroiqtisodiy darajada kreditning maqsadi individual iqtisodiy sub'ektlarning moliyaviy ehtiyojlarini qondirishdan iborat. Jismoniy shaxslar uchun kreditlar bir qancha maqsadlarga xizmat qiladi:

Iste'molni silliqlash: Jismoniy shaxslarga daromadlari va ehtiyojlari o'rtasidagi vaqtinchalik nomutanosiblikni bartaraf etishga imkon beradi. Masalan, yirik xaridlarni (uy, avtomobil) darhol amalga oshirish yoki ta'lim, sog'liqni saqlash kabi muhim xizmatlar uchun to'lash imkoniyatini beradi [1].

Daromadni oshirish: Ba'zi kreditlar, masalan, ta'lim kreditlari, kelajakda yuqoriroq daromad olish potentsialini yaratadi.

Favqulodda ehtiyojlarni qondirish: Kutilmagan xarajatlar yuzaga kelganda moliyaviy yordam beradi.

Aylanma kapitalni moliyalashtirish: Xomashyo sotib olish, ish haqi to'lash

kabi kundalik operatsion ehtiyojlarni qondirish.

Investitsiyalarni rag'batlantirish: Yangi uskunalar sotib olish, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish orqali korxona raqobatbardoshligini oshirish va kelajakdagi o'sishini ta'minlash [4].

Pul oqimini boshqarish: Mavsumiy tebranishlar yoki kutilmagan moliyaviy qiyinchiliklar davrida biznesning barqarorligini ta'minlash.

Biznesni rivojlantirish: Yangi bozorlarga kirish yoki innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun kapital ajratish [1, 4].

Makroiqtisodiy darajada kreditning maqsadi butun iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlash va uning samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish: Kredit investitsiyalarni moliyalashtirish orqali ishlab chiqarishni kengaytirishga, yangi ish o'rinlari yaratishga va umumiy iqtisodiy faollikni oshirishga yordam beradi.

Resurslarni samarali taqsimlash: Kredit tizimi jamg'armalarni iqtisodiyotning eng samarali tarmoqlariga yo'naltirishga xizmat qiladi, bu esa milliy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi.

Monetar siyosat vositasi: Markaziy banklar kredit siyosati orqali pul taklifini tartibga soladi, inflyatsiyani nazorat qiladi va iqtisodiy faollikni boshqaradi. Kredit stavkalarini o'zgartirish orqali investitsiyalar va iste'molga ta'sir ko'rsatiladi.

Kapital shakllanishini qo'llab-quvvatlash: Ishlatilmay turgan mablag'larni ishlab chiqarish maqsadlariga yo'naltirish orqali kapital to'planishini jadallashtiradi.

Kreditning iqtisodiyotdagi muhim rolini uning bajaradigan asosiy vazifalari orqali tushunish mumkin. Bu vazifalar kreditning mohiyatini ochib beradi va uning iqtisodiy jarayonlardagi funktsionalligini ko'rsatadi.

Resurslarni taqsimlash (redistributiv) vazifasi: Kreditning eng asosiy vazifalaridan biri bu moliyaviy resurslarni iqtisodiyotning bir sektoridan boshqasiga

yoki bir sub'ektdan ikkinchisiga qayta taqsimlashdir. Bu jarayon vaqtincha bo'sh turgan pul mablag'larini (jamg'armalarni) ularga muhtoj bo'lgan, lekin o'zida yetarli mablag'ga ega bo'lmagan sub'ektlarga (korxonalar, aholi) yo'naltirish orqali amalga oshiriladi. Natijada, resurslar iqtisodiyotning eng samarali va istiqbolli yo'nalishlariga yo'naltiriladi, bu esa umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Kapitalni shakllantirish (akkumulyativ) vazifasi: Kredit, jamg'armalarni ishlab chiqarish maqsadlariga yo'naltirish orqali pul kapitalini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Aholi va korxonalarning kichik-kichik jamg'armalari banklar orqali yig'ilib, yirik investitsiya loyihalarini moliyalashtirish uchun katta hajmdagi kapitalga aylanadi. Bu vazifa iqtisodiy o'sish uchun zarur bo'lgan kapital bazasini yaratadi, chunki u investitsiyalarni rag'batlantirib, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratishga imkon beradi.

To'lov vositasi (substitutsion) vazifasi: Kredit pulning ba'zi vazifalarini, xususan, to'lov vositasi vazifasini qisman almashtirishi mumkin. Kredit kartalari, veksellar, bank o'tkazmalari kabi vositalar orqali naqd pulsiz hisob-kitoblar amalga oshiriladi, bu esa pul muomalasini soddalashtiradi va tezlashtiradi. Raqamli kreditlashning rivojlanishi, onlayn arizalar va avtomatlashtirilgan tasdiqlash jarayonlari to'lov vositasi sifatidagi kreditning ahamiyatini yanada oshirmoqda [2].

Iqtisodiyotni tartibga solish (nazorat) vazifasi: Davlat va markaziy banklar kredit siyosati orqali iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadi. Foiz stavkalarini, zaxira talablarini va boshqa kredit cheklovlarini o'zgartirish orqali pul taklifi, inflyatsiya va investitsiya faolligi tartibga solinadi. Kredit siyosati iqtisodiy sikllarni yumshatish, ortiqcha inflyatsiyani jilovlash yoki deflyatsiya xavfini kamaytirishga qaratilgan bo'lishi mumkin. Kredit tizimi orqali iqtisodiy jarayonlar ustidan nazorat o'rnatiladi va makroiqtisodiy barqarorlik ta'minlanadi.

Iste'molni rag'batlantirish vazifasi: Kredit jismoniy shaxslarga hozirgi daromadlariga mos kelmaydigan yirik xaridlarni amalga oshirish imkoniyatini berib, iste'molni rag'batlantiradi. Bu esa o'z navbatida tovar va xizmatlarga bo'lgan

talabni oshiradi, ishlab chiqarishni faollashtiradi va iqtisodiy o'sishga yordam beradi. Biroq, ortiqcha iste'mol kreditlash ortiqcha qarz olish xavfini ham keltirib chiqarishi mumkin [2], bu esa moliyaviy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Kreditning iqtisodiy barqarorlik va o'sishdagi roli ikki tomonlama bo'lib, u ham iqtisodiyotning rivojlanishiga hissa qo'shadi, ham ma'lum xavflarni o'z ichiga oladi. Kredit munosabatlari investitsiyalar uchun asosiy moliyalashtirish manbai bo'lib xizmat qiladi. Korxonalar yangi texnologiyalarni sotib olish, ishlab chiqarishni kengaytirish, tadqiqot va ishlanmalarga sarmoya kiritish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi [4]. Bu jarayon innovatsiyalarni rag'batlantiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi. Xususan, O'zbekistonda kichik va o'rta biznes uchun bank kreditlari korxonalarning barqaror rivojlanishiga yordam berib, ularga turli ehtiyojlar uchun, jumladan, kapital xarajatlari va tijorat ipotekasi uchun mablag' ajratish imkonini beradi [4].

Kredit iste'molni rag'batlantirish orqali ham iqtisodiy o'sishga ta'sir qiladi. Iste'mol kreditlari aholining daromad darajasidan qat'i nazar, yirik xaridlarni amalga oshirishiga imkon beradi, bu esa tovar va xizmatlarga bo'lgan talabni oshirib, ishlab chiqarishni kengaytiradi [1]. Moliyaviy tizimdagi kreditning mavjudligi iqtisodiy faollikni silliqlashga yordam beradi. Kreditlar korxonalarga qiyin davrlarda faoliyatini davom ettirishga, jismoniy shaxslarga esa kutilmagan xarajatlarni qoplashga imkon beradi, bu esa iqtisodiy zarbalarning ta'sirini yumshatadi. O'zbekistonning kredit bozori modernizatsiyasi va kengayishi iqtisodiy rivojlanish uchun hayotiy vosita bo'lib xizmat qiladi [2]. Davlatning ipoteka va KO'B kreditlarini qo'llab-quvvatlash siyosatlarini ham iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan [1, 2].

Biroq, kredit tizimi ma'lum xavflarni ham o'z ichiga oladi. Nazoratsiz kreditlash va ortiqcha qarz olish iqtisodiyotda moliyaviy pufakchalarning paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin, bu esa moliyaviy inqirozlarga sabab bo'lishi mumkin. Qarz oluvchilarning to'lov qobiliyatiga ta'sir etuvchi iqtisodiy shoklar

kredit defoltlarining ko'payishiga olib kelishi, bu esa bank tizimining barqarorligiga tahdid solishi mumkin [4]. Masalan, O'zbekistonda ham ortiqcha qarz olish xavfi mavjudligi ta'kidlangan [2]. Shu sababli, kredit tizimini samarali tartibga solish, risklarni boshqarish va moliyaviy savodxonlikni oshirish kreditning iqtisodiy barqarorlik va o'sishdagi ijobiy rolini saqlash uchun juda muhimdir [2].

Xulosa

Kredit zamonaviy iqtisodiyotning fundamental mexanizmi bo'lib, moliyaviy resurslarni qayta taqsimlash, kapitalni shakllantirish, to'lov vositasi vazifasini bajarish, iqtisodiyotni tartibga solish va iste'molni rag'batlantirish kabi bir qator muhim vazifalarni bajaradi. Uning maqsadi mikroiqtisodiy darajada individual ehtiyojlarni qondirish va korxonalar faoliyatini qo'llab-quvvatlashdan iborat bo'lsa, makroiqtisodiy darajada iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, resurslarni samarali taqsimlash va monetar siyosatga xizmat qilishdan iborat. O'zbekiston misolida kredit bozorining modernizatsiyasi va raqamlashtirilishi, turli kredit mahsulotlari bo'yicha sezilarli talab iqtisodiy taraqqiyot uchun uning hayotiy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, kredit tizimi ma'lum muammolar va xavflarni o'z ichiga oladi. O'zbekistonda yuqori foiz stavkalari (14-30% gacha) va ortiqcha qarz olish xavfi jiddiy e'tiborni talab qiladi [1, 2]. Kredit defoltlari banklarning barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin [4]. Kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari orasida sun'iy intellekt texnologiyalarini risklarni baholash va kreditlash jarayonlarini avtomatlashtirishda yanada kengroq qo'llash [2], aholining moliyaviy savodxonligini oshirish, kredit mahsulotlarini diversifikatsiya qilish va kredit tizimining barqarorligini ta'minlaydigan huquqiy va me'yoriy bazalarni mustahkamlash muhim ahamiyatga ega. Mas'uliyatli kreditlash va qarz olish amaliyotini rag'batlantirish iqtisodiy barqarorlik va inklyuziv o'sishni ta'minlash uchun kalit hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Shiller, Robert J. Moliya va Yaxshi Jamiyat. Princeton: Princeton University Press, 2012.
- [2] Levine, Ross. Taraqqiyotni moliyalashtirish: Moliyaviy tizimlar roli. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- [3] Levine, Ross. "Moliyaviy rivojlanish va Iqtisodiy o'sish: Qarashlar va Kun tartibi." Iqtisodiy adabiyot jurnali, jild. 35, son. 2, 1997, sah. 688-726.
- [4] Stiglitz, Joseph E., and Andrew Weiss. "Noto'liq axborotli bozorlarda kredit ratsioning." Amerika Iqtisodiy Sharhi, vol. 71, no. 3, 1981, pp. 393-410.
- [5] Freixas, Xavier, and Jean-Charles Rochet. Bankchilik mikroiqtisodiyoti. Cambridge, MA: MIT Press, 2008.